

Prof. zw. dr hab. Józef M. Fiszer
Instytut Studiów Politycznych PAN
00-625 Warszawa, ul. Polna 18/20
E-mail: Fiszer@isppan.waw.pl

Recenzja rozprawy doktorskiej Pani mgr Katarzyny Decko
pt. ***Negocjacje Unii Europejskiej ze Stanami Zjednoczonymi. Analiza
siły negocjacyjnej Unii Europejskiej z perspektywy teorii gier na
wybranych przykładach***, Uniwersytet Wrocławski, Wrocław 2017, ss.
318.

Na wstępie niniejszej recenzji chciałbym przypomnieć, że zgodnie z artykułem 13 „Ustawy z dnia 14 marca 2003 roku o stopniach i tytule naukowym oraz stopniach i tytule w zakresie sztuki” (Dz.U. Nr 65, poz. 515 ze zm. w Dz.U. Nr 164, poz. 1365 z 2005 roku) – „rozprawa doktorska przygotowana pod opieką promotora powinna stanowić oryginalne rozwiązanie problemu naukowego lub artystycznego oraz ogólną wiedzę teoretyczną kandydata w danej dyscyplinie naukowej lub artystycznej, a także umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej lub artystycznej”.

W dalszej części recenzji postaram się odpowiedzieć na pytanie, czy praca doktorska Pani mgr Katarzyny Decko spełnia wyżej wymienione wymogi ustawowe, a Doktorantka zasługuje na stopień doktora nauk społecznych w zakresie nauk o polityce? Po wnikliwej lekturze recenzowanego dzieła naukowego mogę jednak już teraz stwierdzić, że jest to znakomita, wręcz nietuzinkowa dysertacja doktorska, przygotowana pod kierunkiem Pani Profesor Elżbiety Stadtmüller, autorki wielu wartościowych prac naukowych poświęconych współczesnym stosunkom międzynarodowym oraz problemom społecznym i politycznym Unii Europejskiej, a Doktorantka z pewnością zasługuje na stopień doktora nauk społecznych w zakresie nauk o polityce. Recenzowaną rozprawą Doktorantka udowodniła, że jest bardzo dobrze przygotowana do samodzielnego prowadzenia badań naukowych i posiada szeroką wiedzę teoretyczną z dziedziny nauk społecznych, a zwłaszcza w zakresie nauk o polityce i stosunków międzynarodowych. Co więcej, podejmując za przedmiot rozprawy doktorskiej trudny do analizy temat, jakim bez wątpienia są negocjacje Unii Europejskiej ze Stanami Zjednoczonymi w różnych obszarach współpracy udowodniła, że jest rzetelną badaczką i rzeczowym analitykiem, który dobrze opanował metodologię badawczą stosowaną w naukach społecznych. Świadczą o tym zawartość merytoryczna pracy, sposób dokonanej analizy i wykorzystana przez Autorkę obszerna baza źródłowa, która znajduje wyraz w

rozbudowanych przypisach i liczącej aż 25 strony bibliografii, gdzie dominują dokumenty i materiały do tej pory w Polsce mało znane oraz bogata, obcojęzyczna literatura przedmiotu. Doktorantka ma też na swoim koncie udział w opublikowanej pracy zbiorowej, poświęconej sile przetargowej Unii Europejskiej w negocjacjach międzynarodowych¹.

Praca doktorska Pani mgr Katarzyny Decko jest bez wątpienia dziełem oryginalnym, o dużych walorach naukowych, merytorycznych i warsztatowych i w związku z tym zasługuje na wyróżnienie. Co więcej, ma pionierski charakter, gdyż na temat różnego rodzaju negocjacji Unii Europejskiej ze Stanami Zjednoczonymi, *notabene* w większości utajnionych, *de facto* nie ma zbyt dużo opracowań naukowych, zwłaszcza w Polsce. Polscy badacze stosunków międzynarodowych rzadko też odwołują się do teorii gier, jako sposobu analizy procesów decyzyjnych, gdyż poza wyjątkami po prostu jej nie znają. Tymczasem, jak słusznie zauważa Doktorantka: „Teoria gier, przez wielu utożsamiana wyłącznie z działem matematyki, w rzeczywistości ma zastosowanie w wielu dziedzinach życia, przede wszystkim w ekonomii i w naukach społecznych. Za jej pomocą można analizować każdy najmniejszy konflikt interesów, w którym każda ze stron dąży do zwiększenia swoich korzyści. Jest to możliwe dzięki temu, iż teoria gier to w rzeczywistości nic innego jak teoria podejmowania decyzji w szczególnych warunkach zakładających interakcję, kiedy to konsekwencje działań i decyzje graczy zależą od działań podjętych przez innych uczestników. W naukach społecznych teoria gier stanowi narzędzie do naukowej analizy rzeczywistości politycznej za pomocą rozwiniętych koncepcji i zbudowanych modeli gier” (s. 9). Nawiasem mówiąc, teoria gier ma przede wszystkim duże zastosowanie w naukach wojskowych i znana jest nie tylko teoretykom sztuki wojennej, ale również jest wykorzystywana przez wojskowych sztabowców (gry wojenne) i badaniach naukowych poświęconych bezpieczeństwu międzynarodowemu. Teoria gier, rozumiana jako swoista gra dwóch lub kilku podmiotów ułatwia analizę i rozwiązanie danego problemu poprzez wskazanie jego związków przyczynowo-skutkowych. Posługiwano się nią już w czasach starożytnej Grecji, Rzymu czy w Chinach podczas planowania wojen i rozwiązywania konfliktów zbrojnych. Jej elementy odnajdujemy w dziele *Wojna peloponeska* greckiego historyka Tukidydesa, żyjącego w latach 460-396 p.n.e., uchodzącego za twórcę podstaw krytyki historycznej. Dziś teoria ta jest wręcz modna wśród anglosaskich politologów i badaczy współczesnych stosunków międzynarodowych, do których należą m. in. Georg Tsebelis, Thomas Schelling, Robert

¹ Patrz, K. Bachmann (we współpracy z Katarzyną Decko, Agatą Rusek), *Kiedy związane ręce zapewniają przewagę. Siła przetargowa Unii Europejskiej w negocjacjach międzynarodowych*, Wydawnictwo Naukowe SCHOLAR, Warszawa 2013.

Putman, Jorgyn Mo i Sophie Meunier. Natomiast w Polsce wciąż traktowana jest po macoszemu. Poza kilkoma pracami profesora Jacka Ziemowita Pietrasia na ten temat, wciąż nie ma poważnych publikacji naukowych poświęconych wykorzystaniu teorii gier w badaniach politologicznych i do analizy współczesnych stosunków międzynarodowych, w tym także do oceny pozycji i roli Unii Europejskiej na arenie międzynarodowej oraz w procesach decyzyjnych. Wyjątek stanowią tutaj prace naukowe profesora Janusza Ruszkowskiego² i doktora Adama Kirpszy³, o których Doktorantka, niestety tutaj nic nie wspomina. Recenzowana praca doktorska wypełnia więc istniejącą lukę i stanowi cenny wkład do polskojęzycznej literatury na temat teorii gier i ich zastosowania do badań w naukach społecznych.

Recenzowana rozprawa doktorska ma charakter interdyscyplinarny, czyli sytuuje się na pograniczu nauk o polityce, nauk prawnych i o stosunkach międzynarodowych. Składa się z dwóch zasadniczych części – teoretycznej i empirycznej, podzielonych na rozdziały i podrozdziały. Została napisana w układzie problemowym, co uważam za poprawne rozwiązanie, tak z punktu widzenia poznawczego jak i w aspekcie metodologicznym.

Pani mgr Katarzyna Decko postawiła sobie ambitne zadanie i trudny cel badawczy, czyli wyżej wspomniane ustawowe „rozwiązanie problemu naukowego”, którym tutaj jest próba przeanalizowania siły negocjacyjnej Unii Europejskiej w negocjacjach międzynarodowych prowadzonych ze Stanami Zjednoczonymi w świetle teorii gier oraz próba udowodnienia przyjętej hipotezy, że „skuteczność Unii Europejskiej w negocjacjach międzynarodowych jest zależna od procesu decyzyjnego, a co za tym idzie od liczby graczy weto i reformistycznej lub konserwatywnej postawy wobec *status quo*” (s. 12). Ponadto Doktorantka w recenzowanej pracy próbuje zweryfikować hipotezę, która konstatuje, że „teoria graczy weto Tsebelisa, koncepcja siły negocjacyjnej Meunier, założenie Schellinga, teoria gier wielopoziomowych i koncepcji agenta i pryncypała mogą służyć do badania rzeczywistości politycznej i przewidywania wyniku przyszłych negocjacji” (s. 13).

Już we wstępie recenzowanej rozprawy Doktorantka stwierdza, że: „Z perspektywy gry wielopoziomowej Unia jest siłą wewnątrznie skonfliktowaną, gdyż rządy państw członkowskich są uzależnione od narodowych aktorów i w związku z tym mają odmienne postulaty odnośnie polityki Unii” (s. 14) i dlatego próbuje ona zbadać i „ocenić wielkość

² Patrz J. Ruszkowski, L. Wojnicz (red.), *Multilevel governance w Unii Europejskiej*, Instytut Politologii i Europeistyki Uniwersytetu Szczecińskiego, Instytut Europeistyki Uniwersytetu Warszawskiego, Szczecin-Warszawa 2013; J. Ruszkowski, *Zastosowanie teorii PAT do analizy wielopoziomowego zarządzania w UE*, „Studia Europejskie”, nr 4/2008.

³ Patrz A. Kirpsza, *Jak negocjować w Brukseli? Proces podejmowania decyzji w Unii Europejskiej?*, Wydawnictwo Naukowe SCHOLAR, Warszawa 2016.

wpływu poszczególnych czynników na pozycję Unii i wyciągnąć wnioski w jakich sytuacjach Unia odznacza się największą siłą i dlaczego” (s. 15).

Summa summarum, mgr Katarzyna Decko w recenzowanej rozprawie doktorskiej nie tylko skupia się na analizie negocjacji Unii Europejskiej ze Stanami Zjednoczonymi w sferze nieekonomicznej, ale również bada siłę Unii na tym polu oraz testuje ją pod kątem głoszonej od wielu już lat opinii, że jest ona „gospodarczą potęgą” i „politycznym karłem”.

Co więcej, Doktorantka próbuje zweryfikować tezę, że podejmowane dziś przez Unię Europejską próby pogodzenia różnych, często sprzecznych ze sobą interesów jej państw członkowskich oraz jej specyficzna struktura (system) wpływają na skuteczność prowadzonych przez nią negocjacji międzynarodowych, wręcz uniemożliwiają wypracowanie wspólnej strategii i taktyki negocjacyjnej, wiążących dla negocjatorów. Badając te i inne problemy, próbuje odpowiedzieć na wiele pytań badawczych. Między innymi, w jaki sposób specyficzny charakter, struktura i złożony proces decyzyjny w UE wpływają na efektywność prowadzonych przez nią negocjacji ze Stanami Zjednoczonymi? Czy siła negocjacyjna UE zmienia się w zależności od procesu decyzyjnego wewnątrz Unii, czyli od stopnia udziału i niezależności unijnych instytucji w procesie legislacyjnym? Ponadto, jak czytamy we wstępie recenzowanej pracy doktorskiej: „Autorka zbadala także jak różne procesy decyzyjne mogą wpłynąć na liczbę podmiotów biorących udział w procesie decyzyjnym oraz jaką rolę pełnią różne ograniczenia podmiotów. Przedstawione zostało również, jaką rolę mogą odgrywać aktorzy biorący udział w negocjacjach lub próbujący na nie wpłynąć. Autorka starała się ocenić wielkość wpływu poszczególnych czynników na pozycję Unii i wyciągnąć wnioski w jakich sytuacjach Unia odznacza się największą siłą i dlaczego” (s. 15).

Nie ulega wątpliwości, że odkryte przez Doktorantkę prawidłowości i sformułowane wnioski w przyszłości mogą być wykorzystane do prognozowania i prowadzenia przez UE różnych negocjacji tak handlowych, jak i politycznych czy międzynarodowych. Recenzowana praca doktorska ma więc nie tylko walory teoretyczne, ale również użytkowe.

Generalnie rzecz biorąc, Autorce udało się osiągnąć zamierzone dwa główne cele badawcze, a mianowicie - jak czytamy we wstępie rozprawy: „Pierwszy cel stanowi zbadanie warunków skuteczności Unii Europejskiej w negocjacjach międzynarodowych ze Stanami Zjednoczonymi poprzez analizę negocjacji w perspektywie wybranych koncepcji z zakresu teorii gier. Drugi cel wynikający z pierwszego to wykazanie funkcjonalności i przydatności poszczególnych teorii, założeń i koncepcji (teoria graczy weto George’ Tsebelisa, koncepcja siły negocjacyjnej Sophie Meunier, założenie Thomasa Schellinga, teoria gier wielopoziomowych, koncepcja agenta i pryncypała) do badania rzeczywistości politycznej”

(s.12). Analiza powyższych teorii pozwoliła Autorce wykazać, w jakich warunkach są one przydatne do prowadzenia negocjacji międzynarodowych oraz jakie są ich ograniczenia. Pozwoliła także ocenić ich przydatność do analizy innych przypadków i w efekcie, możliwość używania ich do przewidywania przyszłych warunków negocjacji.

Przyjętym przez Doktorantkę celem badawczym, została też podporządkowana struktura recenzowanej pracy, w efekcie czego każdy jej rozdział jest autonomiczny i poświęcony analizowanemu problemowi lub jego teoretycznym aspektom. Jak już wspominałem, składa się ona ze wstępu, dwóch części, podzielonych na szczegółowe rozdziały i podrozdziały, zakończenia i bibliografii. Całość poprzedzona została spisem wybranych skrótów.

I tak, część pierwsza, teoretyczna składa się z dwóch rozdziałów. Rozdział pierwszy, zatytułowany „Teorie negocjacji oraz wybrane koncepcje z zakresu teorii gier - wprowadzenie” i rozdział drugi pt. „Przedstawienie stron negocjacji: Unia Europejska i Stany Zjednoczone” stanowią *de facto* wprowadzenie do części drugiej rozprawy, empirycznej oraz do dalszych, właściwych rozważań Autorki nad narzędziami wybranymi do analizy siły negocjacyjnej UE i jej egzemplifikacji na konkretnych przykładach umów wynegocjowanych ze Stanami Zjednoczonymi. Za szczególnie wartościowy w tej części recenzowanej rozprawy uważam rozdział pierwszy, w którym Autorka przedstawia genezę teorii gier i jej ewolucję oraz wyjaśnia dlaczego gry są idealnym modelem do analizy negocjacji międzynarodowych. Ponadto prezentuje tutaj poszczególne koncepcje i teorie gier, poddając je wnikliwej krytyce i pokazuje ich przydatność do analizy negocjacji międzynarodowych. W konkluzji Doktorantka stwierdza tutaj, że wciąż brakuje jednego, uniwersalnego modelu, za pomocą którego można by badać i mierzyć negocjacje międzynarodowe. Ponadto podkreśla, że: „Analizując negocjacje międzynarodowe w świetle teorii gier należy być świadomym wielości podejść i badań prowadzonych nad negocjacjami międzynarodowymi. Każde z nich sugeruje spojrzenie na negocjacje z innego punktu widzenia, wzbogacając jednocześnie dotychczas poczynione założenia o nowe. Ze względu na fakt, iż każde negocjacje są inne, pod względem tematyki i negocjatorów, ich niezależności, strategii, preferencji, pozycji należy za każdym razem przyjrzeć się ich specyfice i poczynić dodatkowe założenia do teorii” (s. 67-68).

Z kolei w części drugiej, empirycznej, poświęconej praktycznemu zastosowaniu teorii gier w konkretnych negocjacjach Unii Europejskiej ze Stanami Zjednoczonymi, również mamy tylko dwa rozdziały. W rozdziale pierwszym, zatytułowanym „Narzędzia do analizy siły negocjacyjnej – wyznaczenie graczy i konstrukcja modelu badawczego”, który uważam za najlepszy w recenzowanej pracy, Autorka szczegółowo opisuje istotę i możliwości

analityczne poszczególnych narzędzi przyjętych do badania poszczególnych negocjacji oraz przedstawia pozytywne i negatywne strony przyjętego przez nią modelu badawczego. Natomiast rozdział drugi, zatytułowany „Analiza negocjacji – studium przypadków” poświęcony jest w całości analizie negocjacji Unii Europejskiej ze Stanami Zjednoczonymi, dotyczącymi kolejno: negocjacji w sprawie umowy o ekstradycję i w wzajemnej pomocy prawnej, negocjacji o ochronie danych osobowych i negocjacji w sprawie umowy dotyczącej transferu danych bankowych za pośrednictwem sieci SWIT.

Chciałbym też zwrócić uwagę na ciekawe, będące swoistym naukowym podsumowaniem, zakończenie niniejszej rozprawy. Zawiera ono syntetyczne zestawienie uzyskanych przez Autorkę odpowiedzi na postawione w rozprawie pytania badawcze. Są tutaj bardzo ciekawe wnioski i oceny, o dużym znaczeniu teoretycznym i praktycznym, tak dla badaczy, jak i dla Unii Europejskiej oraz prowadzonych przez nią i jej urzędników negocjacji międzynarodowych.

W efekcie przyjętych przez Autorkę celów badawczych i założeń metodologicznych powstało wartościowe dzieło naukowe, zawierające wiele inspirujących do dalszych badań hipotez, tez i pytań badawczych, dotyczących tej nie tylko ciekawej poznawczo problematyki, ale także ważnej dla dalszego funkcjonowania Unii Europejskiej i umacniania jej roli na arenie międzynarodowej. W całości zgadzam się z konkluzjami Doktorantki, która pisze, że: „Struktura i procesy decyzyjne badane w tej pracy mogą sugerować, iż mechanizmy unijne są tak skonstruowane, aby Unia mogła skutecznie bronić swej pozycji, jednak nie dają jej wystarczającej siły negocjacyjnej, aby mogła stać się ona silnym graczem na arenie międzynarodowej i samodzielnie formować rzeczywistość polityczną wokół niej. Unia ciągle jest politycznym karłem w negocjacjach ze Stanami Zjednoczonymi i w kwestiach politycznych, prawnych i bezpieczeństwa sukces odnosi tylko broniąc swej pozycji. Jest ciągle zbyt słaba by odnosić sukces w negocjacjach dążąc do zmian i reform kosztem silnego przeciwnika jakim są Stany Zjednoczone” (s. 292).

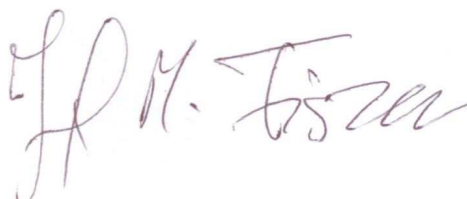
Ogólnie rzecz biorąc, recenzowaną rozprawę doktorską oceniam bardzo wysoko, tak pod względem merytorycznym, metodologicznym, formalnym jak i językowym. Wysoko też oceniam predyspozycje badawcze Autorki i znajomość warsztatu naukowego politologa. Budzi uznanie bogata baza źródłowa rozprawy i wielka swoboda, z jaką Autorka porusza się w obfitej dokumentacji źródłowej i literaturze przedmiotu, głównie obcojęzycznej.

Summa summarum, bez wątpienia mamy tutaj do czynienia z wartościową, oryginalną rozprawą doktorską, która wypełnia lukę w literaturze przedmiotu i poważnie wzbogaca dorobek polskich nauk społecznych, zwłaszcza nauk o polityce i stosunkach

międzynarodowych. Praca ta, oprócz wysokich walorów teoretycznych, ma również duże znaczenie uytylitarne, a więc powinna być opublikowana i wykorzystana w praktyce. Z ustaleń naukowych i wniosków, które znajdują się na łamach recenzowanej pracy powinni bowiem korzystać nie tylko badacze, ale również eksperci, unijni urzędnicy i negocjatorzy oraz politycy w Unii Europejskiej.

Konkludując, raz jeszcze stwierdzam, że recenzowana rozprawa doktorska stanowi wartościowe studium politologiczne i spełnia ustawowe wymogi merytoryczne, metodologiczne i formalne stawiane dysertacjom doktorskim. Dlatego też bez wahania popieram wniosek o dopuszczenie Pani mgr Katarzyny Decko do dalszych etapów przewodu doktorskiego i publicznej obrony pracy doktorskiej.

Warszawa, 11.III.2017 r.

Handwritten signature in dark ink, appearing to read "J. M. Tysza". The signature is fluid and cursive, with the first letters of the first and last names being capitalized and prominent.